

หลวงพ่อโต (พระพุทธรูปไตรรัตนนายก) วัดพนัญเชิง อโยธยา

หลวงพ่อโต พระพุทธรูปศิลปะอู่ทองตอนปลาย ปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ ขนาดหน้าตัก กว้าง ๑๔.๒๐ เมตร สูง ๑๙.๒๐ เมตร วัสดุ ปูนปั้นลงรักปิดทอง ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารวัดพนัญเชิง ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก ตรงข้ามกับมุมตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะเมืองอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลวงพ่อโต หรือพระพุทธรูปไตรรัตนนายก หรือ พระโตของชาวอยุธยาองค์นี้ ถือกันว่า เป็นพระโบราณคู่บ้านคู่เมืองกรุงศรีอยุธยามาแต่แรกสร้างกรุง พงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ระบุว่า สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๘ หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ สถาปนากรุงศรีอยุธยา ๒๖ ปี และ เมื่อกรุงศรีอยุธยาใกล้จะแตกปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่าว่า พระปฏิมากรใหญ่ที่วัดพนัญเชิงมีน้ำพระเนตรไหลเป็นที่อัศจรรย์ หลวงพ่อโตเป็นพระองค์หนึ่งซึ่งเป็นที่เคารพนับถือในหมู่ชาวจีนมากโดยเรียกกันว่า “ซาปอกง”

วัดพนัญเชิง

วัดพนัญเชิง[๑] ตั้งอยู่ริมฝั่งทางทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตำบลกระมัง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเป็นวัดที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

วัดพนัญเชิง เป็นวัดที่มีมาแต่โบราณ ก่อนที่พระเจ้าอู่ทองสร้างกรุงศรีอยุธยา ๒๖ ปีไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง ตามพงศาวดารเหนือว่า พระเจ้าสายน้ำผึ้งเป็นผู้สร้างและพระราชทานนามว่า “วัดเจ้าพระนางเชิง” มีตำนานกล่าวไว้ดังนี้ [๒]

[๑] นางสาวนันทวัน สาวนายน คั่นคว่าเรียบเรียง

[๒] ศิลปากร, กรม. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒. (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙). หน้า ๑๐๘

“ขณะนั้นพระเจ้ากรุงจีนได้บุตรบุญธรรมในจันทมาก เอามาเลี้ยงไว้ให้นามชื่อว่า นางสร้อยดอกหมาก ครั้นวัฒนาการเจริญขึ้น จึงให้หาโหรมาทำนายว่า ลูกคนนี้ควรจะคู่ด้วยกษัตริย์เมืองใด โหร พิจารณาเห็นว่า จะอยู่แห่งใดไม่ เห็นอยู่แต่ทิศตะวันตกกรุงไทย มีบุญญาภิสังขารมากนักเห็นจะ ควรกับพระราชธิดา จึงกราบทูลว่าจะได้กับพระเจ้ากรุงไทยเป็นแน่ พระเจ้ากรุงจีนให้แต่งพระราช สาส์นเข้ามา ให้ขุนแก้วการเวท [๓] ถือนำมา ขุนนางผู้ใหญ่ นำเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์น จึงสั่งให้ เบิกทูตานุทูตเข้าไปเฝ้า ในพระราชสาส์นนั้นว่า พระเจ้ากรุงจีนให้มาเป็นพระราชไมตรีถึงพระเจ้ากรุง ศรีอยุธยา ด้วยเราจะยกพระราชธิดาให้เป็นพระอัครมเหสี ให้เสด็จออกมารับโดยเร็ว ครั้นได้แจ้งใน พระราชสาส์นดังนั้นก็ดีพระทัย จึงตรัสว่าเดือน ๑๒ จะยกออกไป ให้ตอบแทนเข้าของไปเป็นอันมาก ทูตทูลลากลับไป จึงสั่งให้จัดเรือเอกไชยเป็นกระบวนพยุห”

จุลศักราช ๓๙๕ มีมะเมีย เบญจศก ครั้น ณ วันเดือน ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำ ได้ศุภวารฤกษ์ดี จึงยกพยุหะ ไปทางชลมารคพร้อมด้วยเสนาบดี เสด็จมาถึงแหลมวัดปากคลองพอน้ำขึ้น จึงประทับเรือพระที่นั่งอยู่ หน้าวัด จึงทอดพระเนตรเห็นฝั่งจับอยู่ที่อกไก่ใต้ซ้อฟ้าหน้าบัน จึงทรงพระดำริว่า จะขอนมัสการพระ พุทธปฏิมากร เดชะบุญญาภิสังขารของเราๆ จะได้ครองไฟระฟ้าอาณาประชาราษฎร์ด้วยกันเสร็จ ขอให้น้ำฝั่งย่อยหยดลงมา กลัวเอาเรือรีบขึ้นไปประทับแทบพระกำพางแก้วนั้นเถิด พอตกพระโอษฐ์ ลงดั่งนั้นน้ำฝั่งก็ย่อยลงมา กลัวเอาเรือพระที่นั่งรีบขึ้นไปถึงที่ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเห็นประจักษ์แก่ ตาแล้ว เสด็จนมัสการจึงเปลื้องเอาพระภูษาทรงสักการบูชาพระพุทธรูปปฏิมากรนั้นเสร็จแล้ว เสด็จลง เรือพระที่นั่งก็ถอยลงมาตามเดิม พระสงฆ์สมภารลงมาถวายชัยมงคลว่า มหาบพิตรพระราชสมภาร จะสำเร็จความปรารถนาจะครองไฟระฟ้าอยู่เย็นเป็นสุขทั่วทิศ จึงถวายพระนามว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้ง ครั้นน้ำหยุดจะลงพระองค์ก็สั่งให้ท้าวพระยาพฤตมาตย์ทั้งหลายแลเสนามนตรีกลับขึ้นไปรักษาพระ นคร แต่พระองค์เสด็จไปทรงเรือพระที่นั่งเอกไชยลำเดียว ด้วยอำนาจพระราชกุศลที่ได้สร้างมาแต่ ปางหลัง ก็เสด็จไปโดยสะดวกจนถึงเขาไฟ [๔] พอจันททั้งหลายเที่ยวอยู่ในท้องทะเลนั้นเห็นเป็น อัศจรรย์นัก จึงนำเอาเนื้อความกราบทูลพระเจ้ากรุงจีนๆ ก็สะดุ้งตกใจนัก จึงสั่งให้เสนาผู้ใหญ่ไปดูว่า

[๓] ต้นฉบับสมุดไทย เลขที่ ๓๘ ว่า ขุนแก้วการเวท

[๔] ต้นฉบับสมุดไทย เลขที่ ๓๘ ว่า เขาไฟ เลขที่ ๔๒ ว่า ภูเขาไฟ

จะมีบุญจริง ๆ ประการใด ให้ประทับ ๒ แห่ง ที่อ่าวนาคคืน ๑ ครั้งเพลาค่ำ จีนใช้คนสอดแนมดูว่า
จะเป็นประการใด ครั้นไปฟังดูได้ยินเสียงดุริยางคดนตรีครึกครื้นไป จึงเอาเนื้อความดั่งนั้นกราบทูล
จึงสั่งให้เชิญมาอยู่อ่าวเจ้าเสือคืนหนึ่ง จึงแต่งการรับ ครั้นเพลารাত্রีกาล เทพดาบันดาลดุริยางค

ดนตรี ครั้นรุ่งขึ้นจึงพระเจ้ากรุงจีนแต่งการกระบวนแห่รับพระเจ้าสายน้ำผึ้งเข้ามาพระราชวังจีนทั่ว
ประเทศสรรเสริญบุญทั่วไป พระเจ้ากรุงจีนให้ราชาภิเษกนางสร้อยดอกหมาก เป็นพระอัครมเหสีพระ
เจ้าสายน้ำผึ้ง พระเจ้ากรุงจีนแต่งสำเภา ๕ ลำ กับเครื่องอุปโภคบริโภคอันมาก ให้จีนมีชื่อ ๕๐๐ คน
เข้ามาด้วย จึงพระเจ้ากรุงจีนให้เชิญพระเจ้าสายน้ำผึ้งไปเฝ้า ตรัสว่าบ้านเมืองหาไม่มีผู้ใดรักษาไม่ แล
เกลือกจะมีศึกมาย่ำยี ให้พากันกลับไปพระนครเถิด พระเจ้าสายน้ำผึ้งก็ถวายบังคมลาพานางลง
สำเภา ๑๕ วัน มาถึงแดนพระนคร ชุมนางผู้ใหญ่ผู้น้อยกับพระราชาคณะ ราชภร เทพนิกร ก็โสมนัส
ยินดีทั่วไปจึงแต่งการรับเสด็จพระราชาคณะฐานานุกรม ๑๕๐ ไปรับที่เกาะ จึงเรียกเกาะพระแต่นั้น
มา แล้วก็เชิญเสด็จมาท่ายเมืองที่ปากน้ำแม่เปี้ย และเสนาบดีราชาคณะจึงเชิญเสด็จเข้าพระราชวัง
สั่งให้จัดที่ตำหนักซ้ายขวาสำเร็จแล้ว จึงให้เฝ้าแก่กับเรือพระที่นั่งลงมารับนาง ๆ จึงตอบว่า มาด้วย
พระองค์โดยยาก มาถึงพระราชวังแล้วเป็นไฉนจึงไม่มารับ ถ้าพระองค์ไม่ลงมารับแล้วไม่ไป เฝ้าแก่เอา
เนื้อความมากราบทูลทุกประการ พระองค์แฉ้งดั่งนั้นก็ว่าเป็นหยอกเล่น มาถึงนี้แล้วจะอยู่ที่นั่นก็ตาม
เถิด นางรู้ความดั่งนั้นสำคัญว่าจริงยิ่งเสร์้าพระทัยนัก ครั้นรุ่งเช้าแต่งกระบวนแห่มารับ จึงเสด็จพระ
ราชดำเนินมาด้วย ครั้นถึงเสด็จมาบนสำเภารับนาง ๆ ตัดพ้อว่าไม่ไป พระเจ้าสายน้ำผึ้งจึงสัพยอกว่า
ไม่ไปแล้วก็อยู่ที่นี่ พอตกพระโอษฐ์ลง นางก็กลั้นใจตาย พวกจีนไทยรำรักแซ่ไป

จุลศักราช ๔๐๖ ปีมะโรงฉศก จึงเชิญศพมาพระราชทานพระเพลิงที่แหลมบางกะจะ สถาปนาเป็น
พระอาราม ให้นามชื่อว่าวัด “พระเจ้าพระนางเชิง” แต่นั้นมา

สิ่งสำคัญภายในวัด

พระอุโบสถ มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบทรงโรง กว้าง ๕ วา ๖ นิ้ว ยาว ๘ วา ๑๘ นิ้ว หน้า
มุขยาว ๓ วา สูงแต่พื้นถึงอกไก่ ๖ วาเศษ เป็นมุขลดไม่มีลวดลายประดับ ระหว่างประตูด้านหน้าทำ

ซุ้มติดกับผนัง ภายในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป ๑ องค์ ในพระอุโบสถมีพระประธาน ๕ องค์ นั่งเรียงเป็นแถว มีขนาดองค์ไม่เท่ากัน คือ

๑. พระพุทธรูปองค์ใหญ่อยู่กลาง เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ลงรักปิดทองปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๖ ศอก ๓ นิ้ว สูงตลอดพระรัศมี ๕ ศอก ๑๑ นิ้ว

๒. พระพุทธรูปองค์ที่ ๒ เบื้องขวา เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย สมัยสุโขทัย หน้าตักกว้าง ๓ ศอก ๓ นิ้ว สูงตลอดรัศมี ๔ ศอก ๑๑ นิ้ว

๓. พระพุทธรูปองค์ที่ ๓ เบื้องขวา เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัย สมัยอยุธยา หน้าตักกว้าง ๑ ศอก ๑๒ นิ้ว สูงตลอดรัศมี ๒ ศอก ๔ นิ้ว

๔. พระพุทธรูปองค์ที่ ๒ เบื้องซ้าย เป็นพระพุทธรูปนาก ปางมารวิชัย สมัยสุโขทัย หน้าตักกว้าง ๓ ศอก ๑๓ นิ้ว สูงตลอดพระรัศมี ๙ ศอก

๕. พระพุทธรูปองค์ที่ ๓ เบื้องซ้าย เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย สมัยอยุธยา หน้าตักกว้าง ๑ ศอก ๑๖ นิ้ว สูงตลอดพระรัศมี ๒ ศอก ๑๒ นิ้ว

พระวิหารเขียน

พระวิหารเขียน คือพระวิหารตั้งคู่กับพระอุโบสถอยู่ด้านซ้ายของพระวิหารหลวง มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบทรงโรง กว้าง ๔ วา ๒ ศอก ๑ คืบ ๙ นิ้ว ยาว ๘ วา ๑๘ นิ้ว หน้ามุข ๗ ศอก ๓ นิ้ว สูงจากพื้นถึงอกไก่ ๒ วาเศษ เป็นมุขลดมีซุ้มหน้าเหมือนพระอุโบสถ ภายในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปทรงเครื่องสมัยอยุธยา เดิมที่ผนังด้านหน้าของพระวิหารเขียนนี้มีลายเขียนเรื่องมารผจญ ผนังด้านขวาเขียนตอนมารเข้าผจญ ผนังด้านซ้ายเขียนตอนมารหนี นอกจากนี้เขียนเป็นลายกระถางต้นไม้ต่างๆ จึงเป็นเหตุเรียกชื่อวิหารนี้ว่า “วิหารเขียน” แต่เนื่องจากลวดลายเขียนต่างๆ ของเดิมได้ลบเลือนไปในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีการปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมโดยฉาบปูนเป็นพระวิหารใหม่ และภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปปั้นสมัยอยุธยาประดิษฐานอยู่

พระวิหารหลวง

พระวิหารหลวง คือพระวิหารใหญ่ มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบทรงโรง กว้าง ๑๓ วา สูง จากพื้นถึงอกไก่ ๑๘ วา ๒ ศอก อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นมุขลดไม่มีลวดลายประดับ ระหว่างประตูด้านหน้าทำซุ้มติดกับผนัง ตามผนังใหญ่ทั้ง ๔ ด้านเจาะช่องเป็นซุ้มไว้พระพุทธรูปปางต่างๆ และพระพิมพ์เป็นช่องอย่างเป็นระเบียบ ช่องพระพิมพ์นั้นสำหรับบรรจุพระพิมพ์ ๘ หมื่น ๔ พันองค์ เป็นพระขนาดเล็กเสากภายในพระวิหารหลวงเขียนด้วยดินสีแดงตัดเส้นเป็นลายฟุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ ๕ ปัจจุบันได้ลบเลือนไปแล้ว หัวเสาประดับด้วยบัวกลุ่มสมัยอยุธยา ส่วนบานประตูแกะสลักเป็นลายก้านขดยกดอกนูนออกมาเหนือลวดลายเป็นศิลปกรรมสมัยอยุธยาที่งดงาม และที่ผนังวิหารหลวงนี้มีจิตรกรรมแสดงภาพขนาดเล็ก เป็นเรื่องราววิถีชีวิตของคนจีน เช่น ผู้ใหญ่สอนหนังสือเด็ก การค้าขาย ฯลฯ รวมทั้งวรรณกรรมของจีนเรื่อง “ไซอิ๋ว”

ภายในวิหารหลวงเป็นที่ประดิษฐานพระประธานพระพุทธรูปไตรรัตน์นายก (หลวงพ่อโตหรือหลวงพ่อนันทูเชิง) เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ศิลปะอุ่งทอง หน้าตักกว้าง ๑๔ เมตร เศษ สูง ๑๘ เมตร ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้าง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นพร้อมกับวัด แต่ในจดหมายเหตุว่า สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๗ ก่อนพระเจ้าอู่ทองสร้างพระนครศรีอยุธยา ๒๖ ปี จึงเรียกนามว่าวัดพันธุ

เชิง ในจดหมายเหตุของแคมเฟอร์ เขียนเมื่อครั้งเดินทางเข้ามากรุงศรีอยุธยาว่า พระพุทธรูปองค์นี้เป็นของขอม และในหนังสือภูมิสถานอยุธยาว่าเป็นของพระเจ้าสามโปเตียน ซึ่งน่าจะเพี้ยนมาจากภาษาจีนว่า “ซำปอกง” แปลว่า “รัตนตรัย”

พระพุทธรูปไตรรัตน์นายก มีการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ซึ่งในสมัยอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงซ่อมครั้งหนึ่ง ต่อมาพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาได้ซ่อมแซมอีกหลายพระองค์ และในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงปฏิสังขรณ์และได้รับการบูรณะอีกหลายพระองค์ต่อมา โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้บูรณะใหม่ทั้งองค์ เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๙๗ แล้วถวายพระนามว่า “พระพุทธรูปไตรรัตน์นายก” ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๔๔ เกิดไฟไหม้ที่ผ้าห่มพระพุทธรูปไตรรัตน์นายก เกิดชำรุดเสียหายหลายแห่ง จึงโปรดให้บูรณะขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้จัดการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์อีกหลายครั้ง

พระพุทธรูปนี้เป็นที่เคารพนับถือทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางมาจากทุกสารทิศ เพื่อมาสักการบูชา ขอความเป็นสิริมงคลให้กับตัวเองและครอบครัวสืบไป

ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก

ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมากตั้งอยู่ภายนอกบริเวณพระวิหารและพระอุโบสถ หันหน้าไปทางทิศเหนือริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลักษณะอาคารเป็นแก่งจีน ก่ออิฐถือปูนเป็นอาคาร ๒ หลัง เชื่อมติดต่อกันมีทางเชื่อมตรงกลาง หลังคาลาดชัน ๒ ชั้น หน้าบันเขียนรูปสี่เจ้าแม่สร้อยดอกหมากและที่ขอบหลังคาเขียนภาพเขียนและรูปเทพธิดากำลังบรรเลงดนตรี อาคารด้านหน้าเป็นอาคารชั้นเดียวเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไตรรัตน์นายกจำลอง ส่วนอาคารด้านหลังเป็นอาคาร ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นที่ประดิษฐานรูปปั้นเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ซึ่งชาวจีนเรียกว่า “จูแซเนี้ย” ส่วนชั้นล่างมีรูปปั้นเทพเจ้ากวนอู

ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก

ศาลาการเปรียญ

อยู่ทางทิศตะวันตก เป็นอาคารทรงไทยเรือนไม้สัก เป็นสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ ๔ มีเฉลียง ๒ ชั้น หน้าบันสลักลวดลาย ประดับช่อฟ้า ใบระกา ภายในเพดานประดับด้วยดาวและระหว่างคอสองมีภาพเขียนพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน ปัจจุบันใช้เป็นที่นั่งสำหรับทำบุญเลี้ยงพระ.

พระพุทธรูปภายในวิหารหลวงพ่โต

พระพุทธรูปภายในวิหารหลวงพ่โต

ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาบรรจบกับแม่น้ำป่าสัก ณ วัดพนัญเชิง

เหรียญหลวงพ่โต วัดพนัญเชิง ปี 2460

<http://www.amuletheritage.com/p-8.html>

เหรียญหลวงพ่โต วัดพนัญเชิง ปี 2460

เหรียญหลวงพ่อดโต วัดพนัญเชิง ปี 2460

ทุกปีจะมีการจัดงานประจำปีใหญ่ๆ ๔ งานกล่าวคือ

๑. งานสงกรานต์ ๑๓ เมษายน เป็นงานใหญ่มีการนมัสการและเวียนเทียนประทักษิณ รอบองค์พระติดต่อกันถึง ๕ วัน

๒. งานสงน้ำและห่มผ้าถวาย วันแรม ๘ ค่ำเดือนเมษายน มีการสงน้ำและเปลี่ยนผ้า ห่มผืนใหม่ ส่วนผืนเก่าที่ใช้มาตลอด ๑ ปี จะฉีกเป็นชิ้นเล็กๆ แจกจ่ายให้ผู้คนนำไปบูชา

๓. งานทิ้งกระจาดหรืองานจั่วเดือน ๙ จะมีจั่วและมหรสพอื่นๆ เล่นประชันกันอย่างครึกโครม จะมีผู้คนนับหมื่นหลั่งไหลกันมานมัสการนับเป็นงานทิ้งกระจาดที่ใหญ่ที่สุดใน ประเทศไทยทีเดียว

๔. งานตรุษจีนเป็นงานใหญ่อีกงานหนึ่ง จะมีการเปิดประตูพระวิหารหลวงไว้ ทั้งวันทั้งคืนตลอด ๕ วันที่จัดงาน

ที่มา : Watboran, <https://watboran.wordpress.com/> , วัดพญูเชิง, โพสต์ ๒๒ มกราคม
พ.ศ. ๒๕๕๐.

Ministry of Tourism and Sports, <https://thailandtourismdirectory.go.th/> ,
วัดพญูเชิง.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศมรดกศิลปวัฒนธรรม กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม,
<http://www.qrcode.finearts.go.th/> , วัดพญูเชิง.

amuletheritage.com